

İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi
Journal of the Human and Social Science Researches
[2147-1185]

[itobiad], 2019, 8 (1): 711/734

**Kentsel Mekân Tasarımında Tematik Projelere Yeni
Yaklaşımlar ve Eskişehir Örneği**

New Approaches to Thematic Projects in the Design of Urban Spaces:
Eskisehir Example

Mehmet NUHOĞLU

Dr. Öğrt. Üye, YTÜ, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sanat Bölümü
Ass. Prof. Yıldız Technical University, Faculty of Art and Design,
Department of Art, nuhzademehmet@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4742-644X>

Meryem GEÇİMLİ

Arş. Gör., Anadolu Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi
Research Ass. Anatolian University, Faculty of Architecture and Design
meryemmgecimli@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1776-1936>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 22.11.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 10.03.2019
Yayın Tarihi / Published : 28.03.2019
Yayın Sezonu : Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season : January-February-March

Atıf/Cite as: NUHOĞLU, M, GEÇİMLİ, M. (2019). Kentsel Mekân Tasarımında Tematik Projelere Yeni Yaklaşımlar ve Eskişehir Örneği. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (1), 711-734. Retrieved from <http://www.itobiad.com/issue/43055/486618>.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Kentsel Mekân Tasarımında Tematik Projelere Yeni Yaklaşımlar ve Eskişehir Örneği

Öz

Kentsel mekânlarda uygulama alanı bulan tema; kentte yaşayanlar ve kentin ziyaretçileri ile kent arasında ilişkiler kuran, kent imajını belirleyen, ulusal ve uluslararası platformlarda kentin tanınırlığını artıran bir kavramdır. Bu nedenle kentsel mekânın şekillenmesinde katkıya sahip yönetici, tasarımcı, sanatçı ve kent sakinlerinin mevcut ve yeni yapılacak mekânsal düzenlemelerde temanın önemini, işlevini ve etkilerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Kamusal alanlar olan ve herkesin kullandığı bu mekân düzenlemelerinde temanın bulunduğu yerin doğal ve yapay coğrafyası, kültürel coğrafyası ve tarihi coğrafyası ile ilişkilendirilmiş olması; hem imaj ve tanınırlık açısından güçlü ve köklü bir söylem geliştirmesi hem de kentte yaşayanların olduğu kadar yaşamayanların da aidiyetini arttırması açısından önemlidir. Eskişehir tematik projeler açısından Türkiye’de öncü kentlerdendir. Kentin sahip oldukları arasında; güçlü bir coğrafi referansa sahip olan Porsuk Çayı, tarihi açıdan önem taşıyan Odunpazarı Evleri ve özellikle öğrenci kenti imajıyla genç ve dinamik kültürel özellikler sayılabilir. Bu gibi özelliklerin kentte kamusal alan tasarımlarında doğru ve dikkatli bir şekilde kullanılması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tema, Eskişehir, Kentsel Mekân, Tematik Projeler, Tema Parklar.

New Approaches to Thematic Projects in the Design of Urban Spaces: Eskisehir Example

Abstract

Finding an application area in urban spaces; theme is a concept which establishes relationships between the city dwellers, visitors and the city, determines the city image and increases the city’s recognition in national and international platforms. Therefore, it is required for administrators, designers, artists and city dwellers who have a contribution to the formation of urban spaces to consider the importance, function and impacts of the theme in the present and future spatial arrangements. In the arrangement of these spaces which are public areas open for everyone, the fact that the natural and artificial geography of the place where the theme exists is associated with its cultural and historical geography is important for both developing a strong and rooted discourse in terms of image and recognition and increasing the sense of belonging in those who live and do not live in the city. Eskişehir is one of the leading cities in Turkey in terms of thematic projects. In the city, there are; Porsuk Stream that has a strong geographical reference, Odunpazarı Houses that are historically significant, as well as young and dynamic cultural features especially with the image of a student city. It’s important that these features are used properly and carefully in the design of urban public spaces.

Keywords: Theme, Eskisehir, Urban Space, Thematic Projects, Theme Parks

1. Giriş

Tema, bir eserin asıl konusu ve temel motifi olarak bütün sanat dallarının ortak kavramlarından biridir denebilir. Eserdeki işlenmiş, geliştirilmiş, izleyiciye aktarılmak istenen temel düşüncedir. Konudan farklı olarak daha soyut ve genel bir kavramdır. Bir kent, konutlar, iş yerleri ve merkezleri, idari yapılar, çeşitli rekreasyon alanları, yollar, heykel ve anıtlar gibi pek çok yapı ve oluşumun birleşiminden meydana gelmektedir. Bu yapı ve oluşumların toplu olarak verdikleri mesaj o kentin kimliğini ve karakteristik özelliklerini tanımlamakta ve toplumsal bellekte yer edinmektedir. Bir kentin ismi duyulduğu zaman insanların zihinlerinde daha yaygın olarak (kişisel hatıralar ve tecrübeler dışında) beliren yapılar ve oluşumlardır.

Kent içerisinde küçük çaplı veya tekil olarak üretilen tematik projeler (heykel ve anıtlar gibi) olduğu gibi daha geniş metrekarelere yayılan türler (tema parklar gibi) de bulunmaktadır. İstanbul Taksim'deki Cumhuriyet Anıtı (Görsel 1) ve Ankara'daki Harikalar Diyarı Parkı (Görsel 2) ölçeksel olarak olarak kastedilen bu farka örnek olarak gösterilebilir.

Görsel 1: İstanbul Taksim Cumhuriyet Anıtı.

<http://www.sosyalokulu.com/y-291-Taksim-Anitinda-Kimler-Yok-ki.html> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Görsel 2: Ankara Harikalar Diyarı Parkı.

<https://www.gezilecek-yer.com/harikalar-diyari-parki-ankara/> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Cumhuriyet Anıtı, Kurtuluş Savaşının kazanılmasını simgeleyen kahramanlık teması; Harikalar Diyarı ise çoğunlukla çizgi film karakterleri teması ile oluşturulmuştur. Tema, turizm faaliyetlerinde yüksek derecede öneme sahip bir kavramdır. Turizmi, temaya sahip bir deneyimin satın alınması olarak ifade eden Urry (2002) tema kavramının bu konudaki önemini vurgulamaktadır. Kentlerin simgeleri olarak (çoğunlukla zorlama olarak kabul edilen) uygulanan anıtlarda bulunmaktadır. Diyarbakır Karpuz Heykeli (Görsel 3), Şanlıurfa Biber Heykeli (Görsel 4) ve Denizli Horoz Heykeli (Görsel 5) gibi.

Görsel 3: Diyarbakır Karpuz Heykeli.

<http://www.haticetunca.com/blog/?p=3582> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Görsel 4: Şanlıurfa Biber Heykeli.

<http://fotogaleri.hurriyet.com.tr/galeridetay/63254/2/6/sanliurfada-biber-heykeli> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Görsel 5: Denizli Horoz Heykeli.

<https://onedio.com/haber/denizli-nin-cam-horoz-heykeli-244254> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

İnsanların eğlence ve dinlenmeleri amacıyla özellikle kentlerde belirli bölgelerin ayrılması Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlüğü'nde *rekreasyon* düzenlemeleri olarak adlandırılmaktadır. Bu düzenlemeler arasında günümüzde öne çıkan uygulamalardan biri de tema parklardır. Tema park veya eğlence parkı belirli bir tema ile çeşitli eğlence düzenlemeleri barındıran büyük çapta açık ve kapalı alanların bütünüdür şeklinde tanımlanabilir. Tema park veya eğlence parkı kavramları günlük dilde birbirinin yerine kullanılmakta ancak literatürde tema park, eğlence parkının özel bir türü olarak kabul edilmektedir. Bir tema parkta genel olarak; peyzaj düzenlemeleri, yapılar, bir veya daha fazla tema ya da hikayeye dayanan cazibe merkezlerinden oluşmaktadır (Childs, 2008, s. 182).

Bu türün dünyadaki örneklerine bakıldığında Disneyland, ilk akla gelen örnek olarak öne çıkmaktadır. Bilinenin aksine 1955'de açılan Disneyland tema parkların başlangıcını oluşturmamaktadır (Clave, 2007, s. 3). Hindistan'da 1949'da açılan Santa Claus Land ve popüler çocuk hikayelerine dayanan 1952'de Hollanda'da açılan Efteling daha erken örneklerdendir. Kaliforniya'daki Disneyland ise bu kavramın bilinirliğini arttırarak popülerleşmesini sağlamıştır denebilir. Bu parkların daha eskilere modern öncesi dönemlere dayanan kökenleri ise Orta Çağ Avrupasındaki fuarlar ve keyif bahçelerdi (Clave, 2007, s. 4). Botterill (1997, s. 146) çalışmasında eğlence parklarının karakteristiklerini üç döneme ayırarak tabloşturmuştur.

	Modern Öncesi Dönem	Erken Modern ve Modern Dönem	Geç Modern
Form	Fuar	Eğlence Parkı	Tema Park
Birincil Vaka İncelemesi	St. Bartholomew Fuarı, Londra	Coney Island, New York	Walt Disney, Florida
Mekan	Sokak	Deniz kıyısı	Banliyö
Sınırlar	Açık	Yarı-Açık	Kapalı
Zaman	Dini Takvim	Dönemsel	Yıl boyu
Motivasyon	Dini festival/Ürün değişimi	Kazanç/Medenileşmek/Eğlence	Kar paylar/iş/zevk
Amaç	Dışavurum	Eğitim/Kültür	Eğlence
İzleyici/Katılımcı	Dini kişiler/Köylüler	Çalışan sınıf	Orta sınıf
Orkestrasyon	Müşterek	Tekel	Oligopol
Ulaşım	Yürüyüş/At	Tramvay	Araba/Uçak
Mod/Yöntem	Alegori	Olgu	Hipergerçeklik/

			simülasyon
Ürün	yapılan	yapılmış	Tüketim/Promosyon
Taklit edilen	Kilise/monarşi	Soylu kültür	Teknoloji
Hayvan sembolü	Domuz	Fil	Fare

Tablo 1: Botterill'in Eğlence Parklarının Gelişimi ve Karakteristikleri Tablosu

Lynch (2001)'den aktaran Clave (2007, s. 166) tema parklarını kitlesel, suni ve tüketim odaklı olmaları nedeniyle ikinci sınıf bir eğlence tesisi olarak tanımlamaktadır. Disneyleştirme ya da başka bir deyişle yerel kültürün ve kimliğin yeniden şekillendirilerek tüketim aracına dönüştürülmesi (Choi, 2012, s. 395), popüler kültürün öne çıkardığı kavramlardandır ve başlıca mekanları tema parklardır. Ayrıca Baudrillard (1994, s. 12) Disneyland'i taklidin (taklit olanı "simulacra" kelimesiyle tanımlamaktadır) karmaşık düzeninin en mükemmel modeli olarak vurgulamaktadır. Disneyland'in imajı için ise Baudrillard (1994, s. 13) "ne doğru ne de yanlış" ifadesini kullanmaktadır. Tema parkların planlanması ve biçimlendirilerek yaşama katılması; tasarımcılar, alt yapı uzmanları ve bölgesel yöneticilerin ortak çalışması ile oluşturulan uzmanlık isteyen büyük çaplı proje çalışmalarıdır.

Kent içi kamusal üretimlerde kullanılan tema; kentin kullanıcıları ve ziyaretçilerinin kent ile ilişkilerini etkileyen, kentin imajını ve tanınırlığını belirleyen bir kavramdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde seçilecek tema ve yapılacak uygulamanın şekli önem kazanmaktadır. Bu uygulamalar için belirlenecek temanın bazı başlıca özelliklere sahip olması beklenir. Seçilecek tema ve yapılacak uygulamanın içinde bulunacağı;

- doğal ve yapay coğrafya ile
- kültürel coğrafya ile
- tarihi coğrafya ile

uyumlu ilişkiler kurması gerekmektedir. Nitekim Erb ve Ong (2017, s. 144) sıradışı mekansal ve sosyal formlar olarak tanımladıkları tema parklar üzerine yaptıkları çalışmada değişimin kültür, doğa ve miras üzerindeki etkisine vurgu yapmaktadırlar.

2. Kentsel Mekan Tasarımında Eskişehir Örnekleri

Bu çalışmada Eskişehir ilinde uygulanan tematik projeler doğal ve yapay coğrafya, kültürel coğrafya ve tarihi coğrafya ile uyumları açısından değerlendirilmiştir. Eskişehir'de üretilmiş ve bu çalışmada değerlendirilecek olan tematik projeler; Sazova Parkı, Kentpark, Odunpazarı ve Çarşı bölgesidir.

Sazova Parkı ve içerisindeki yapılar: Eskişehir'in en önemli gezi noktalarından olan Sazova Mahallesi'nde, 400 bin metrekare üzerine kurulu, içerisinde tema bakımından birbirinden tamamen farklı yapıları bünyesinde bulunduran bir parktır. Daha çok çocuklara hitap eden yapıları içeren Sazova Parkı masalsi olanla gerçek olanı çocukların hayal dünyalarındakiyle televizyonda gördüklerini bir araya getirir. Masal Şatosu, Korsan Gemisi, Yapay Gölet, Bilim ve Deney Merkezi, Sabancı Uzay Evi, Eti Sualtı Dünyası, amfi tiyatro, ağaç ev ve Şirinler'in evi tarzında çeşitli oyun grupları, kafe, restoranlar ve hediyelik eşyalar satan dükkanlar gibi yapıların yer aldığı parkta halen yeni yapıların inşası devam etmektedir (Görsel 6).

Görsel 6: Eskişehir Sazova Parkı

<https://tr.depositphotos.com/63262137/stock-photo-fairytale-castle-in-sazova-park.html> (Erişim Tarihi: 05.01.19)

Parkta bulunan Masal şatosu Disneyland şatoları benzerliği üzerinden eleştirilmekle beraber belediye bu şatonun kulelerinin Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki minare ve kulelerden ilham alınarak yapıldığını belirtmektedir. Kulelerin mimari benzerlikleri Türkiye'de bulunan minare ve kulelere benzerliği söz konusu olsa bile mevcut yapının orijinal bir tasarım olduğu iddia edilemez. Daha çok Disneyland şatolarından ilham alınmıştır (Görsel 26).

Korsan Gemisi; Porsuk Çayı'nın düzenlenmesiyle oluşturulan yapay göletin bir kıyısında sergilenmektedir. Bu gemi korsan gemilerinde bulunduğu düşünülen düzenlemelerle dekore edilmiştir. Denize kıyısı olmayan bir şehir için yapay ve üretilmiş bir yapıdır.

Şirinlerin Evi; çizgi filmdeki mantar evlerin içerisine bir çocuğun rahatça girebileceği boyutlarda bir maketidir.

Parkta özellikle çocukların ilgisini çekebilecek dinazor, mamut, balık gibi çeşitli sayıda ve şekillerde oyuncak bulunmaktadır. Ayrıca Uzay Evi ve Bilim Merkezi gibi eğitici etkinlikler ile Miniatürk benzeri bir gezi alanı bulunmaktadır.

Kent Park ve içerisindeki yapılar: Eskişehir şehirlerarası otobüs terminalinin karşısındaki 300 dönüm arazi üzerine kurulmuş bir parktır. Parkın içinde Türkiye'nin ilk yapay plajı bulunmaktadır. Bu park içerisinde 350 metre uzunluğunda gerçek deniz kumundan oluşturulmuş yapay plaj ve Porsuk çayının arıtılmasıyla suyun yanında bir de yüzme havuzu oluşturulmuştur (Görsel 7).

Görsel 7: Eskişehir Kent Park

<http://www.anadolugazetesi.com/eskisehir-kent-park---yapay-plaj---73642.html> (Erişim Tarihi: 05.01.19)

İç Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde olup denize kıyısı olmayan bir şehrin ütöpik hayalinin gerçekleşmesi anlamında ses getiren bir projedir. Bu üretilmiş deniz simülasyonu bulunduğu konum ve manzarası itibarıyla göle benzemektedir.

Odunpazarı bölgesindeki uygulamalar: Odunpazarı, Eskişehir'in kendi kültürel birikimlerinin yeni bir tema üzerinden ele alındığı ve yeni bir mekan olarak yeniden üretildiği, tarihi mekanın kullanımının yeniden şekillendirildiği bölgedir. Bazı tarihçilere göre Karacaşehir olarak bilinen Odunpazarı; Eskişehir'in güney kesimindeki tepelerin üzerine kurulmuştur. Osmanlı sivil mimari örneklerini gösteren bu bölge, kıvrımlı yolları, çıkmaz sokakları, ahşap süslemeli bitişik düzenli, cumbalı evleri ile örf, adet ve geleneklerini koruyarak günümüze kadar gelmiştir. Bölgede 2011 yılında ilk etap sokak sağlıklaştırma ile başlayan çalışmalar günümüzde de kısmen devam etmektedir. Şehrin tarihi kimliğini, kültürel mirasını değerlendirme ve bunu turizm amaçlı yeniden kullanıma açma açısından, kimi noktalarda eleştirilmekle beraber Türkiye'deki başarılı örnekler arasındadır.(Görsel 8).

Görsel 8: Eskişehir Odunpazarı Evleri

<http://www.eskisehirsanatderneği.org> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Odunpazarı evlerinin restorasyonu, renovasyonu veya rekonstrüksiyonunu kapsayan bu çalışmalarda evler; butik otel, pansiyon, lokanta veya genellikle lüle taşı ve/veya cam ürünler satan dükkanlara dönüştürülmüştür. Yok olmuş ya da yok olmak tehlikesiyle karşı karşıya bulunan tarihi mekanların yeniden üretilip değerlendirilmeye çalışıldığı ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde bu tür uygulamalara sıkça rastlanıldığı üzere şehrin diğer bölgelerinden farklı olarak Odunpazarı sokaklarında dolaşan kişiler tarihi bir mahalle içerisinde dolaşıyormuş hissi verilmeye çalışılmıştır. Böyle bir deneyimi yaşamak isteyen ziyaretçiler, bu evlerin önünde fotoğraflar çekinip lüle taşı veya cam dükkanlarında dolaşmaktadırlar. Bu durum o bölgenin gerçek yaşantısının ve kültürünün anlaşılmasından ziyade bir simülasyon içerisinde olmak ve oldukça yüzeysel bir deneyime sahip olmak anlamına gelmektedir. Özellikle de Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yapılan restorasyon çalışmaları sonucu birbirlerine oldukça fazla benzeyen bu konutlar aslında kendi karakteristik özellikleri olan ve her biri bir başkasına benzemeyen konutlardır.

Çarşı bölgesinde yoğunlaşan uygulamalar: Hamamyolu, Sıcaksular, Adalar, Doktorlar, Bağlar ismiyle anılan alanları kapsayan çarşı bölgesi Eskişehir'in ticaret ve eğlence mekanlarının bulunduğu hareketli bölgelerindedir. Özellikle bu bölgelerde yoğunlaşan ve şehrin neredeyse her yerinde karşılaşılabilecek çok sayıda ve çeşitli heykeller bulunmaktadır. Daha çok gerçekçi tarzda yapılmış bu heykellerin yanı sıra periyodik olarak düzenlenen Terracota Sempozyum'da üretilen heykeller de bulunmaktadır. Eskişehir'in simgelerinden biri haline gelen bankta oturmuş konuşan iki kadının heykeli bunlar içerisinde en dikkat çekici olandır. Kadınlardan biri daha geleneksel denebilecek tarzda giyinmiş başında bir başörtü bulunmakta diğeri ise kısa saç kesimi ile daha modern bir yapıdadır. Bu iki kadın oldukça entelektüel bir sohbet içerisinde konuşur halde yapılmışlardır. Şehrin entelektüel, çok yönlü, eşitlikçi ve dinamik yapısının bir simgesidir (Görsel 22). Bu heykel dışında Porsuk kenarında aslan

heykelleri, “Allah rızası için Porsuk Çayı’nu kirletmeyin” yazısıyla oturan bir adam heykeli, bir rögar kapağı altından uzanmış ve kollarıyla yere dayanan madenci heykelleri, savaşan insanlar, testiden su döken kadın, deniz kızı, denizci, salyangoz, kaplumbağa vb. daha pek çok heykel bulunmaktadır.

Evren ve Kozak (2012, s. 230) turistlerin bakış açısından Eskişehir’in çekici faktörleri üzerine yaptıkları değerlendirmede şehrin uzun süreli belediye başkanı Yılmaz Büyükerşen imajının öncelikli olduğunu tespit etmişlerdir. Büyükerşen imajını takip eden sıralamada Eskişehir’in bir öğrenci ve alışveriş kenti olarak Odunpazarı Evleri, Bilim Sanat ve Kültür parkı (Sazova Parkı), gondol turları ve Kentpark (yapay plaj) bulunmaktadır.

3. Doğal ve Yapay Coğrafya ile İlişkiler

Kentsel mekanda uygulanacak projelerin düşünsel ve pratik anlamda o bölgenin doğal ve yapay coğrafyasına uyumlu olması beklenmektedir. Yani üretilecek eserlerin teması, uygulanış biçimi ve detayları ile o bölgenin yeryüzü şekilleri, iklim, bitki örtüsü, konum vb. doğal yapısına ve o bölgede daha önceden inşa edilmiş mimari çevresine uygunluğu önemlidir. Disneyland’in görüntüde kalan ve tüketimle özdeşleşen yapılaşması (Zukin, 1991, s. 223) özellikle bu tip ilişkileri sağlayamadığı gerekçesiyle eleştiri almaktadır. Tasarımcılar ve projeyi finanse edenler (genellikle devlet veya yerel kurumlar) bölgenin doğal özelliklerini dikkatli bir şekilde inceleyerek bu özelliklere zarar verecek uygulamalardan kaçınmalı ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak projeler oluşturmaya gayret göstermelidirler. Aynı şekilde kentlinin belleğinde yer edinmiş olan mevcut mimari çevre de dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Kaliforniyalı mimar Michael Jantzen kamusal alanlar için tasarladığı güneş enerjisi paneline sahip heykeli ile bu konuda dikkati çeken bir çalışma gerçekleştirmiştir (Görsel 9).

Görsel 9: Michael Jantzen’in Güneş Enerjisi Heykeli

<http://www.designboom.com/art/solar-electric-sculptures-michael-jantzen-designboom-08-24-2016/> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Barselona'daki Park Guell ise ünlü mimar Antonia Gaudi'nin 1914 yılında atık seramik parçalarından yapılarla oluşturulmuş bir bahçe kompleksidir (Görsel 10). Roma'daki Trevi Çeşmesi ise çevresindeki mimari yapılarla uyumuyla dikkat çekmektedir (Görsel 11).

Görsel 10: Antonio Gaudi, Park Guel.

<http://www.telegraph.co.uk/travel/news/Barcelona-plans-Park-Guell-entrance-charge/> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Eskişehir kamusal alanları için üretilen popüler projelerin başında Kent Park ve yapay plaj gelmektedir. 300 bin metrekare genişlikteki bu yeşil alan Eskişehir otogarının yanında Gökmeydan mahallesinde konumlandırılmıştır. Kent park içerisinden geçen Porsuk Çayının kollarından birinin düzenlenerek kıyısına deniz kumu getirilmesi ile Büyükşehir Belediye Başkanı Yılmaz Büyükerşen'in en büyük hayallerinden biri gerçekleşmiştir (Eskişehir Büyükşehir Belediyesi, 2008).

Görsel 11: Trevi Çeşmesi, Roma.

<http://luxeadventuretraveler.com/legend-of-the-trevi-fountain/> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

Porsuk Çayı birçok kola ayrılarak Eskişehir'in çeşitli yerlerinden geçmekte ve şehrin içinde dolaşan insanlar bu akarsu ile karşılaşmaktadır. Dolayısıyla kentlinin belleğinde önemli bir yer edinen bu çay, şehrin çeşitli

bölgelerindeki Venedik benzeri görünümüleri ile bir Venedik teması yaşatmaktadır (Görsel 12 ve 13).

Görsel 12: Eskişehir.

http://www.eskisehir.bel.tr/sayfalar.php?sayfalar_id=62 (Erişim Tarihi: 05.01.19)

Görünüü ile ister Venedik'e benzetilsin ister benzetilmesin dünyada su ile yaşayan pek çok şehir bulunmaktadır. Eskişehir su ve kanallarla olan mekan tasarımını ve reklamını daha çok benzerlik üzerinden kurgulayıp sunmaktadır.

Görsel 13: Venedik.

<https://www.sunjets.be/nl/hotels/italie/venetie-ivc> (Erişim Tarihi: 29.06.17)

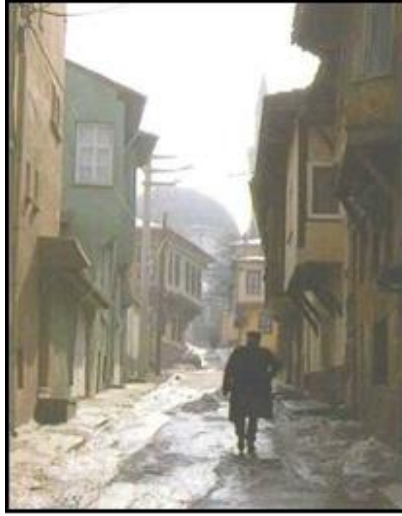
Kent Parkta oluşturulmuş yapay sahil ise; denize kıyısı olmayan Orta Anadolu kentlerinin ütopyik bir rüya olarak gördüklerini gerçeğe dönüştürmüştür. Akarsuyun kullanımına farklı bir boyut getirmekte ve kent imajını yükseltmektedir. Kentin turistik açıdan imajını yükselten bu projede kullanıcı aslında turistlerden çok bölge halkıdır. Ayrıca; yapısı ve konumundan dolayı denizden daha çok bir yapay göle benzeyen "görsel

plaj” Porsuk Çayı’nın içerisinde yüzülebilecek şekilde artırılması masrafının da göz önünde bulundurulmasıyla doğal çevreye sürdürülebilir anlamda bir katkı sağladığı pek söylenemez.

Benzer bir uygulama Şelale Park uygulamasında bulunmaktadır. Buradaki örnek daha vahim bir şekilde Porsuk Çayı ile ilişkisi bulunmamakta ve dinamolar yardımıyla devredilen su yapay kayalarla üretilen şelaleden akıtılmaktadır. Eskişehir’i yüksekte gören bir manzaraya sahip bu uygulamanın hemen yanındaki birkaç restoranda manzara ve şelale sesi eşliğinde yemek yenmektedir. Suni şelale uygulaması Türkiye’nin pek çok şehrinde yerel yönetimlerin rekreasyon ve biraz da reklam amaçlı mekan tasarım uygulamalarıdır. Bu tür uygulamaların Eskişehir örneğinden yola çıkarsak uzun vadede sürdürülebilirliği doğal bir su döngüsünün olmamasından dolayı yoğun bir çabayı gerektiren bir özelliğe sahip olduğu görülmektedir.

Porsuk Çayı ve su teması, Eskişehir için oldukça güçlü bir doğal veridir. Bunun kullanılması ve yaşama katılması önemlidir. Ancak bunun yalnızca kent imajı ve turistik amaçlar barındırması ve doğal çevreye ekolojik anlamda sürdürülebilir katkısının bulunmayışı bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel 14: Kurşunlu Cami Sokak'ın Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları Öncesi Durumu.

<http://odunpazarihouses.com/wp/wp-content/uploads/2011/05/bResim1.jpg>
(Erişim Tarihi: 03.07.17)

Görsel 15: Kurşunlu Cami Sokak'ın Sokak Sağlıklaştırma Çalışmaları Sonrası Durumu.

<http://odunpazarihouses.com/wp/wp-content/uploads/2011/05/bResim2.jpg>
(Erişim Tarihi: 03.07.17)

Yapay coğrafya adı verilen ve mimari çevreyi işaret eden ilişkilerde ise bölgenin mevcut mimari yapısı önem kazanmaktadır. Eskişehir’de yapılı çevre genel anlamda ikiye ayrılmaktadır. Birincisi Odunpazarı bölgesinde bulunan Osmanlı döneminden kalma geleneksel konutlar, ikincisi ise modern dönemle birlikte hızla değişim geçiren ve genelini apartmanların oluşturduğu Tepebaşı bölgesidir.

Odunpazarı bölgesi Osmanlı döneminde çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu mahalleleri ve Geleneksel Türk Konutu yapılarının bulunduğu bir yerleşim bölgesidir. Bir kısmı Kurtuluş Savaşı sırasında kaçan Yunan askerleri tarafından yakılmış ve bir kısmı da korunarak günümüze kadar gelebilmiştir. Özellikle son dönemlerde yerel kültürel mirasa artan eğilim ve gelişen turizm faaliyetleri ile bölgede restorasyon çalışmaları yapılmaktadır. Odunpazarı mahallelerinde belediyenin yürüttüğü Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi kapsamında sokak sağlıklılaştırma çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır (Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi, 2011). Ancak proje kapsamında yayınlanan öncesi ve sonrası fotoğraflarında bariz bir biçimde göze çarpan renk ve detay farklılıkları bulunmaktadır (Görsel 14, 15, 16 ve 17). Kaybolan ya da hakkında bilgi bulunmayan durumlarda Türkiye’nin tarihi dokusunu koruyabilen yerleşim ve mimari örneklerden yola çıkılarak tamamlanmış hissi uyandırmaktadır.

Görsel 16: Beyler Sokak’ın Sokak Sağıklaştırma Çalışmaları Öncesi Durumu.

<http://odunpazarihouses.com/wp/wp-content/uploads/2011/05/aResim1.jpg>
(Erişim Tarihi: 03.07.17)

Görsel 17: Beyler Sokak’ın Sokak Sağıklaştırma Çalışmaları Sonrası Durumu.

<http://odunpazarihouses.com/wp/wp-content/uploads/2011/05/aResim21.jpg>
(Erişim Tarihi: 03.07.17)

Odunpazarı Evlerinde yaşanan bu durum Türkiye’nin pek çok yerinde yürütülen restorasyon çalışmalarında da yaşanmaktadır. Bu gibi tarihi yerleri gezenler hemen hepsinin birbirine benzediğini kolaylıkla fark edebilirler. Geçmişe saygı ve bu konutlara verilen değer ancak o yörenin mevcut mimari yapısına uygun çalışmaların hassasiyetle sürdürülmesi ile

mümkündür. Bu bağlamda yerel yönetimlerin ve işi üstlenen yüklenicilerin daha dikkatli davranmaları gerekmektedir.

Tepebaşı Belediyesi'ne bağlı mahalleler ise genellikle birbirine bitişik nizamda yapılmış apartmanlardan oluşmaktadır. Özellikle şehrin merkezinde bulunan Anadolu Üniversitesi Yunussemre Kampüsü'nün çevresindeki mahalleler yoğunlukla öğrencilerin yaşadığı bölgelerdir. 1980'li yıllardan önce (Üniversite buraya taşınmadan önce) bölgeye yakın kiremit fabrikalarında çalışanlar için yapılmış bahçeli tek katlı sosyal konutların bulunduğu bu bölge (Görsel 18) bu tarihten sonra hızlı bir şekilde değişim geçirmiştir (Görsel 19). Bu değişimde yapılan 5-6 katlı bitişik nizam apartmanlarla koridorlaşan sokaklar ortaya çıkmıştır.

Görsel 18: Eskişehir'de tuğla ve kiremit fabrikalarında çalışanlar için yapılan evlerden bir görünüm 1952.

Eskişehir Kılavuzu Derleme Bürosu, 1952: 85

Görsel 19: Aynı bölgenin günümüzdeki mimari yapısı.

Bölgede yoğun miktarda bulunan ve mimari karakter açısından güçlü olan kiremit fabrikaları ise hiç bir koruma ve restorasyon çalışmasına tabi tutulmadan kaderlerine bırakılmışlardır (Tülce, 2012, Esgazete, 2016 ve Dünya Bülteni, 2012). Zamanla yıkılan bu yapıların yerine rezidans ve iş merkezleri inşa edilmiştir. Belediyenin 2000'li yılların başında uyguladığı imar yönetmeliğinde buralarda yeni binaların dış cephelerine daha önceki fabrikalara ithafen cephe kaplamalarının belirli bir oranda kiremit olması düzenlemesi getirilmiştir. Ancak sonradan bu uygulamanın da bir çözüm olmadığı anlaşılarak terk edilmiştir.

4. Kültürel Coğrafya ile İlişkiler

Kültürel coğrafya; toplumsal gelişme sürecinde oluşmuş ve nesilden nesile aktarılan maddi manevi birikimlerin tümü ile o bölgede yaşayan kişilerin hayata bakış özellikleri şeklinde tanımlanabilir (Jackson, 2003). Kentte baskın olarak kendini gösteren nüfus yapısı ve dağılımı, doğal yapı, yetiştirilen bitkiler ve tarımsal özellikler ile yapılan yemekler, çıkarılan maden, üretilen el işçilikleri, inanış ve dini özellikler genel olarak o kentin kültürel coğrafyasını tanımlamaktadır. Avrupa'da ortaya çıkan sanayi devrimi ve modern dönemin simge şehirlerinden biri olan Paris'teki Eyfel Kulesi teknolojinin yükselişini ve gücünü vurgulayan temasıyla dikkat çekmektedir. Afganistan'daki Buda Heykeli ise bölgenin inanış

biçimlerinden kaynaklanan kültürünü göstermektedir. Ayrıca kültürel ve tarihi dokunun korunmasının o bölgede farklı mesleklerin oluşması, geçmişten gelen bazı mesleklerin geliştirilebilmesi ve yeni bazı mesleklerin tasarlanabilmesini de sağlamaktadır (Gilderbloom, Hanka ve Ambrosius, 2009).

Türkiye'deki kentler nüfus özelliklerine göre memur kenti, öğrenci kenti; yaşam biçimlerindeki farklılıklara göre Karadenizli, Egeli, Doğulu kentler; dini etmenlere göre Mevlana kenti, peygamberler şehri; zenaatlara göre bakır kenti, lületaş kenti vb. isimler almaktadırlar. Eskişehir'in kültürel coğrafyası nüfus dağılımı bakımından genel olarak iki bölgeye ayrılmaktadır. Birincisi Anadolu Üniversitesi ve çevresindeki öğrencinin yüksek yoğunlukta olduğu bölgeler; ikincisi Odunpazarı ve çevresindeki yerleşik ailelerin yüksek yoğunlukta olduğu bölgeler. Kentin imajı çoğunlukla üniversite öğrencileri üzerinden vurgulanmaktadır. Basında çıkan haberler ve reklamlarda üniversite şehri vurgusu dikkat çekmektedir.

Görsel 20: Eskişehir, Konuşan Kadınlar Heykeli.

Görsel 21: Eskişehir, Sevgililerin Kilit Asma Yerleri

Görsel 22: Eskişehir, Altın Ayaklar Düzenlemesi

Eskişehir'deki tematik projelerin çoğunluğunu şehrin çeşitli yerlerinde bulunan ve Türkiye'deki diğer illere göre sayıları oldukça fazla olan heykeller oluşturmaktadır. Bunlardan biri ve aynı zamanda şehrin simgelerinden biri haline gelen sohbet eden iki kadın heykelidir (Görsel 20). İletişim, ifade, karşılıklı paylaşım ve demokratik özgürlükçü temalarda üretilmiş bu heykel grubu, şehrin sakinleri ve turistlerin en çok dikkatini çekenler arasındadır. Bunun yanında iki önemli örnek daha vardır ki aşıkların birbirleri için asma kilitler taktıkları kalp şeklindeki bir düzenleme (Görsel 21) ve geçmişten günümüze Türk sporunda önemli yer edinmiş kişilerin ayak izlerinden oluşturulan "Altın Ayaklar" düzenlemesi (Görsel 22) de şehrin kültürel coğrafya ile kurduğu ilişkilerin göstergesidir.

Görsel 23: Disneyland Şatoları ve Eskişehir Masal Şatosu

<http://www.2eylul.com.tr/seni-taklitci-seni-makale,2403.html> (Erişim Tarihi: 31.05.17)

Eskişehir’de üretilmiş büyük ölçekli tematik projelerden biri ve üzerinde en çok tartışılan Sazova Parkı ve içinde inşa edilmiş Masal Şatosudur. Disneyland şatolarına benzerliği ile dikkat çeken ve eleştirilen bu şatonun kulelerinin Türkiye’deki ünlü kulelerden esinlenerek yapıldığı ifade edilmiştir (Görsel 23 ve 24).

Görsel 24: Eskişehir Masal Şatosu Kuleleri

<http://deniyorum35.blogspot.com.tr/2013/10/eskisehir-gezi-rehberi-2bolum.html> (Erişim Tarihi: 29.07.17)

5. Tarihi coğrafya ile ilişkiler

Kentsel mekanda üretilen projelerin o kentin veya bölgenin tarihi coğrafyası ile uyumlu ve tarihi referanslara sahip olması beklenmektedir. Bu durum bölge insanının aidiyet hissini arttıracak gibi gelen ziyaretçiler üzerinde olumlu etkiler yaratacaktır (Filep, Thompson-Fawcett ve Rae, 2014, s. 310). Vietnam savaşı kayıplarının isimlerinin yer aldığı Amerika'da bulunan Vietnam Anısı Duvarı tarihi bir referansa sahiptir (Görsel 25). Moskova metrosu komünist rejim sürecinde çok sayıda işçi tarafından inşa edilmiş iç mimari ve dekorasyon anlamında dünyanın en güzel metrosu kabul edilen ve günümüzde işlerliğini koruyan bir projedir (Görsel 26). Her iki örnekte de kamusal alanda yapılmış tarihi referanslara sahip temalar günümüzde korunmakta ve kullanılmaktadırlar.

Görsel 25: Vietnam Anı Duvarı

<https://www.archdaily.com/774717/spotlight-maya-lin> (Erişim Tarihi: 07.01.19)

Görsel 26: Moskova Metroyu

http://www.emlakjet.com/haber/foto-galeri.php?imaj_id=65998#foto_td (Erişim Tarihi: 29.07.17)

Eskişehir Odunpazarı'nda yukarıda belirtilmiş olan Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi kapsamında yapılan çalışmalar tarihi referansa sahiptirler. Bölgenin geçmişine uygun olarak restore edilip korunmaya çalışılması olumlu bulunmaktadır. Ancak bunu yaparken yapay coğrafya ile uyum kapsamında yüzlerce yıldır ayakta kalan evlerin renk ve detaylarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Proje kapsamında yayınlanan fotoğraflardan da okunduğu üzere böyle bir hassasiyetin kısmen gözetilmediği görülmektedir. Ayrıca bölgenin sınırında bulunan ve çarşıdan gelenleri karşılayan bir yüz olarak algılanabilecek bir sıra konağın (11 adet) rekonstrüksiyonu da bu konuda tartışmalı sayılabilecek bir yapım hikayesine sahiptir. Bu konakların Kurtuluş Savaşı sırasında kaçan Yunan askerleri tarafından tamamen yakıldığı ve 2011 yılında yerinde orijinaline uygun olarak butik otel ve restoran olarak yapıldığı bildirilmektedir (Görsel 27). Ancak orijinallerine dair her hangi bir fotoğraf kaydı yada projeye dair çizimler bulunmayan bu konakların orijinaline uygun yapılması imkansızdır. Bununla birlikte bu bölgede yapılabilecek örneğin bir apartman yapısının yerine en azından bölgenin mimari ve tarihi yapısıyla uyumlu olabilecek yapıların tercih edilmiş olması da oldukça önemlidir.

Görsel 27: Odunpazarı'nda rekonstrüksiyonu yapılan evler

Görsel 28: Yıkılan Kurt Kiremit Fabrikası'nın yerine yapılan Espark Avm ve yıkılıp yeniden yapılan baca.

Görsel 29: Fabrikalar Bölgesi'nde bulunan ve yıkılmaya yüz tutmuş bir kiremit fabrikası

Tepebaşı'nda özellikle Bağlar mahallesinde günümüzde çoğu kaderine terk edilmiş bir şekilde duran kiremit ve tuğla fabrikaları bulunmaktadır. (Görsel 29). Bunlardan bazıları yıkılıp yerlerine rezidans, avm, kafeterya ve restoranlar gibi gümmümüzün modern veya post modern hayatının ihtiyaçları arasına giren binalar inşa edilmiştir. Bu fabrikaların sahip olduğu bacalar bölgeye ilginç bir mimari karakter kattığı, güçlü bir tarihi referansa sahip olduğu düşünülerek kimi fabrikaların bacaları örneğin Kurt Kiremit

Fabrikasında olduğu üzere yeniden inşa edilmiştir. Bu yeniden inşa etme kültürel ve tarihi bellekte yer alan mekanın daha önceki kullanım durumuna somut bir örnek oluşturmaktadır. (Görsel 28) (Banger, 2010 ve TMMOB Eskişehir Şubesi, 2015).

Sazova Parkında yapılan Masal Şatosu ve Kent Park'ta yapılan yapay plajın ise şehrin turistik imajına katkı sağladığı düşünülse de tarihi referanstan yoksun bulunmaktadır. Böyle uygulamalar şehrin tarihi ile bütünleşmediği sürece benimsenmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması oldukça zordur ve moda kavramlar ve uygulamalar gibi geçiciliğe sahip olduğu düşünülmektedir.

6. Sonuç

Kent içi kamusal üretimlerde kullanılan tema; kentin kullanıcıları ve ziyaretçilerinin kent ile ilişkilerini etkileyen, kentin imajını ve tanınırlığını belirleyen bir kavramdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde seçilecek tema ve yapılacak uygulamanın şekli önem kazanmaktadır. Bu uygulamalar için belirlenecek temanın bazı başlıca özelliklere sahip olması beklenir.

- Doğal ve yapay coğrafya ile uyumlu ilişkilere sahip olmalıdır. Bu uyumun sağlanabilmesi için o bölgenin doğal yapısı ve mevcut mimari yapısı yani yapay çevresi incelenmelidir.
- Kültürel coğrafya ile uyumlu ilişkilere sahip olmalıdır. Bu uyumun sağlanabilmesi için bölgenin kültür yapısı, yaşam tarzı, nüfusun belirleyici özellikleri incelenmelidir.
- Tarihi coğrafya ile uyumlu ilişkilere sahip olmalıdır. Bu uyumun sağlanabilmesi için ise bölgenin tarihi, geçmişte yaşanan ve izler bırakan toplumsal olaylar incelenmelidir.

Kentsel alanda uygulanacak projenin teması bu üçlü değerlendirme ile yapılarak çevre, toplum ve geçmişle daha sağlam bağlar kurması sağlanabilecektir. Bu sayede hem orada yaşayanlar hem de ziyaretçiler için bu uygulamalar daha anlamlı hale gelebilecektir.

Eskişehir özelinde incelenen bu başlıklardan çıkarılan sonuç ve öneriler sırasıyla;

- Eskişehir'de doğal ve yapay coğrafyaya uygun olarak yapılan ancak yeterli olmayan projeler bulunmaktadır. Doğal çevrenin güçlü bir verisi olan Porsuk Çayı'nın yalnızca turistik amaçlar ve kentin görüntüdeki imajına katkı sağlaması yerine ekolojik sürdürülebilirliğe de katkı sağlaması beklenmektedir. Mimari çevre adı verilen yapay coğrafya ile olan uyum ise kentin mevcut mimari yapısının göz önünde bulundurulmasıdır. Odunpazarı bölgesindeki Osmanlı Geleneksel Sivil Mimarisi'nin günümüze kadar ulaşmış örnekleri bu konuda hem mimari hem kültürel hem de tarihi anlamda güçlü bir referansa sahiptir. Fabrikalar Bölgesinde bulunan 70 hektarlık alana yayılmış özellikle tuğla ve kiremit fabrikaları da endüstriyel

bir miras olarak güçlü mimariye sahiptir. Bu gibi yerlerin şehirde üretilen tematik projeler kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Eskişehir’de uygulanan tematik projeler şehrin kültürel yapısını yansıtmaması beklenmektedir. Şehirde çeşitli bölgelerinde yer alan çok sayıda heykel bu işlevi sağlamak üzere yapılmalarına karşın şehrin kültürel yapısıyla daha yakından ilgili olmaları gerekmektedir. Özellikle Sazova Parkı’nda bulunan Masal Şatosu’nun kuleleri Türkiye’deki başka kuleleri referans gösterse bile şehrin kültürel yapısıyla bir ilgisi bulunmamaktadır. Bu gibi projelerin üretilmesi için şehrin nüfus özellikleri gibi konuların daha dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Tarihi coğrafya ile ilişkiler bağlamında ise özellikle Odunpazarı bölgesinde yapılan çalışmalar önemlidir. Ancak bunun da her türlü fotoğraf ve görsel kanıt üzerinden gerçeğine en uygun olarak yapılması geçmiş ile kurulan bağları güçlendirecek ve diğer şehirlerde bulunanlardan farkını ortaya koyacaktır. Çarşı bölgesinde bulunan uygulamalardan olan fabrikaların ve fabrikalara ait binaların mümkün olduğunca korunması gerekmektedir.

- İşlevi sona eren bir mimari yapı başka bir işlev için pekala kullanılabilir. Bunun dünyada ve Türkiye’de başarılı onlarca örneği vardır. İslah ve restorasyon çalışmalarından sonra kültürel bellekte ve tarihi mirasta yer alan ister sanayi dönemi öncesi olsun ister sonrası olsun Eskişehir örneğinde bunun başarılı örnekleri verilebilecektir. Türkiye’de tarihi işlevlerini bitirmiş pek çok kervansaray bugün farklı işlevleri görecektir şekilde yeniden ele alınmış ve mimari miras hayatın içine katılarak başka şekilde de olsa yaşamaya devam etmektedir.

Kaynakça / References

- Banger, G. (2010, 28 Mart). Eskişehir, Kültürel Koruma: Mail-i İnhidam. Erişim adresi: <https://gurcانبanger.wordpress.com/tag/fabrikalar-bolgesi/>
- Baudrillard, J. (1994) *Simulacra and Simulation: The Body in Theory: Histories of Cultural Materialism*. Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Botterill, J. (1997). *The Fairest of the Fairs: a history of fairs, amusement parks and theme parks* (Yüksek Lisans Tezi) Simon Fraser University, School of Communication, Canada.
- Childs, M. (2008). Storytelling and Urban Design. *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 1(2), 173-186. doi: 10.1080/17549170802221526
- Choi, K. (2012). Disneyfication and Localisation: The Cultural Globalisation Process of Hong Kong Disneyland. *Urban Studies*, 49(2), 383-397. doi: 10.1177/0042098011402234
- Clave, S. A. (2007). *Global Theme Park Industry*. Cambridge: CABI
- Dünya Bülteni. (2012, 28 Kasım). Tarihi Bölge Harabe Gibi. Erişim adresi: <http://www.dunyabulteni.net/haber/236718/tarih-bolge-harabe-gibi>
- Erb, M. ve Ong, C. (2017). Theming Asia: culture, nature and heritage in a transforming environment. *Tourism Geographies*, 19(2), 43-167. doi: 10.1080/14616688.2016.1238501

- Esgazete. (2016, 4 Şubat). Eski Fabrikalar Bölgesi Yenileniyor. Erişim adresi: <http://www.esgazete.com/yasam/eski-fabrikalar-bolgesi-yenileniyor-h57117.html>
- Eskişehir Büyükşehir Belediyesi. (2008, 3 Kasım). Eskişehir'in Deniz İhtiyacını Giderecek Proje: Kent Park. Erişim adresi: http://www.eskisehir.bel.tr/icerik_dvm.php?icerik_id=2&cat_icerik=1&menu_id=24
- Eskişehir Kılavuzu Derleme Bürosu (1952). *Eskişehir Kılavuzu*. Eskişehir: Anıl Matbaası.
- Evren, S. ve Kozak, N. (2012). Eskişehir'in Çekici Faktörlerinin Günöbirlik Ziyaretçilerin Bakış Açılılarıyla Değerlendirilmesi. *Anatolia Turizm Araştırmaları Dergisi*, 23(2), 220-232. Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/154440>
- Filep, C. V., Michelle T. ve Murray R. (2014). Built Narratives. *Journal of Urban Design*, 19(3), 298-316. doi:10.1080/13574809.2014.890043
- Gilderbloom, J. I., M. J. Hanka, ve J. D. Ambrosius. (2009). Historic Preservation's Impact on Job Creation, Property Values, and Environmental Sustainability. *Journal of Urbanism*, 2 (2), 83-101. doi: 10.1080/17549170903056821
- Jackson, P. (2003). *Maps of Meaning: An introduction to cultural geography*. London and New York: Routledge.
- Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi. (2011, 4 Mayıs). Eskişehir'in Kısa Tarihi ve Sultanönü Sancağı. Erişim adresi: <http://odunpazarihouses.com/wp/kategoriler/odunpazarı/sultan-onu>
- TMMOB Eskişehir Şubesi. (2015, 2 Mayıs). Workshop Endüstriyel Yapı Mirasını Koruyarak Yeniden Canlandırılması. Erişim adresi: <http://www.mimaresk.org.tr/sayfa.asp?tur=hbrdetay&tip=2&aid=105>
- Tölce, A. H. (2012). The Conservation Principles for the Brick and Tile Factories in Eskişehir (Yüksek Lisans Tezi) ODTÜ The Graduate School of Natural and Applied Sciences, Ankara.
- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze*. 2nd ed. London: Sage.
- Zukin, S. (1991). *Landscapes of Power: From Detroit to Disney World*. Los Angeles: University of California Press.

